

Bavlna.

Napsal **Dr. Jaroslav Preiss.**

Mocný rozvoj průmyslu bavlnářského, jednoho z pilířů moderního hospodářství kapitalistného, není beze stínů. Nechcím ožiovati staré a mohutné zápasy sociální, jichž bylo bavlnářství jevištěm, jde o jinou stránku. Pronikavé pokroky technické a poměrná láce suroviny učinily bavlnářský tovar nebezpečným sokem staré výroby lnářské a vlnářské. Tovar lněný vytiskován krok za krokem a i vlněný tovar nezůstal ušetřen. Ale současně s těmito úspěchy uplatňoval se i rub tohoto vývoje: závislost na americké surovině. Již jednou dolehl tento moment závislosti těžce na evropský a hlavně anglický průmysl bavlnářský, za americké války občanské. Válečnými událostmi přerušen tehdy vývoz surové bavlny do Evropy, většina přádelen byla nucena zastaviti nebo alespoň pronikavě obmeziti výrobu, a ceny suroviny dosahovaly úžasné výše. Ale tenkrát podařilo se ještě, ovšem po nějaké době, naléztí dostatečné náhrady v bavlně indické, egyptské a brasílské, zatím co návrat normálních poměrů ve Spojených Státech zaručoval pro budoucno zase pravidelné zásobování. Vis major porušila tehdy jaksi stabilitu zásobovací. Nic více.

Od let šedesátých takovýchto hlubokých poruch nebylo. Trh nezůstal ovšem ušetřen cenovými otřesy, ale šlo vezdy o momenty více méně přechodné, které nevyvěraly z hlubších a trvalejších příčin. Teprve poslední dvě bavlnářská léta vnesla v další vývoj vážné memento. Jich děje jsou z nejzajímavějších v pohnuté historii průmyslu bavlnářského. Uzříme, že nešlo jen o pusté machinace spekulací, jak rádo se líčí a věří, ale že spekulace využila jen plně a krajně poměrů a daného stavu. Bylo by také bláhovo věřiti, že jest spekulace tak všemohoucí, aby mohla proti daným podmínkám dle své zvůle a vůle po období téměř dvou let určovati směr trhu. Důvod její úspěchů nespočíval jen v přesné informovanosti její o sklizni a zásobách, ale

i v klidném cenění spotřeby, jichž na straně druhé, v průmyslu, nebylo.

Koncem bavlnářského roku 1901—2 (v srpnu 1902) byly za dosti vysokých cen staré zásoby skoro vyčerpány. Sklizně tohoto i předešlého roku nebyly z nejlepších a za značného vzrůstu spotřeby ztenčily se zásoby citelně. Trh i průmysl bavlnářský žil takto koncem 1901—2 jen z nadějí a odhadů nové sklizně. Zprávy zemědělského úřadu washingtonského, který vede úřední zpravodajství americké, zněly výhodně a soukromé informace potvrzovaly jich optimism. Po stoupání cen suroviny v roce 1901—1902 čekala se reakce. Liverpool stál v čele baissy, která měla rozhodnou většinu, zatím co v Německu a jím vedeném Rakousku přijímána růžovost zpráv s jistým criticismem. Ale názor o klesnutí cen suroviny přece jen převládal. Třeba zněl úřední sklizňový odhad za srpen (1902) dosti nepříznivě, věřilo se přece jen více informacím, které do světa vysílaly vůdčí firmy bavlnářské Neill Brothers a Neill, z nichž prvá odhadovala novou sklizeň (1902—3) na 11·25, druhá dokonce na 11·50 mil. balíků. Sama bursa liverpoolská počítala se sklizní 11·26 mil. balíků, zároveň podceňujíc význam rostoucí spotřeby. Ale již v září 1902 (tedy v prvním měsíci nového roku bavlnářského, který se počítá od počátku sbírání nové sklizně do počátku příští) ukázalo se, že nedůvěra v úřední zprávy, která měla podstatnou příčinu v dosavadní nespolehlivosti úřadu tohoto, byla tentokráte pro reorganizaci jeho bezpředmětnou. Odhadoval-li již v dubnu 1902 úřad v nové své úpravě nastávající sklizeň 10,827.168 bal., ukázalo se v září, že i proti tomuto nepříznivému očekávání se nová sklizeň (1902—3) zhoršila (10,758.326 bal.). Nyní nastávalo ovšem vystřízlivění. Optimism soukromých zpráv amerických umlkal a při prosté kalkulaci, že zásoby nepřevyšují 600.000 bal. a že spotřeba americké bavlny dosahuje 1 mil. balíků, bylo jasno, že výroba průmyslová musí počítati de facto s nedostatkem americké bavlny (veškeré bavlny sklizené užiti nelze, protože není veškrze způsobilá k zpracování průmyslovému). Tento fakt osvětlil opět starou pravdu, jak význačným momentem v moderním životě hospodářském jest informovanost a jak se ceny pohybují dle daného právě posuzování zásob a výnosů sklizňových, a položil mocný důraz na okolnost, že evropský průmysl bavlnářský dosáhl výše spotřební, při které může slabší sklizeň americká vážně ohroziti jeho klidný rozvoj. Již ne-

bylo a není vyhlídek, že se zdaří hraditi deficit bavlnou indickou a egyptskou, jako ještě tomu bylo za občanské války. Od té doby stala se americká bavlna rozhodným a rozhodujícím faktorem v průmyslu bavlnářském (Spojené Státy produkují samy dnes 60⁰/₀ veškeré surové bavlny), nehledě ani k tomu, že spotřeba indické a egyptské bavlny v samých zemích produkčních značně stoupla. Ale nejen slabší sklizeň americká hrozí otřásti vývojem evropského průmyslu bavlnářského: za myšlenkou zpracovati svou bavlnu ve svých továrnách jde Amerika soustavně a vytrvale. Dnes ovšem jest ještě daleko do jejího uskutečnění, stále ještě vyváží více než 65⁰/₀ americké bavlny do Evropy, Japanu atd.; ale kdo uvažuje o budoucnu evropského průmyslu bavlnářského, s momentem ustavičného vzruchu bavlnářské industrie severoamerické počítati musí.

Jest jen přirozeno, že obrat zářijový, který ukázal, jak klamným byl optimism soukromých zpráv amerických, vyvolal na trhu vzestupnou tendenci cenovou. To stalo se však již tehdy, kdy spekulace americká, vedená Th. Pricem, využila klesajících cen a skoupila vše, seč byla. Ale část evropské spekulace stále ještě vyčkávala, jen Německo a s ním Rakousko se zásobovalo, těžíc z poklesu cenového a nevěříc v rapidné klesání další. Více spekulující anglický průmysl choval se zdrželivě a stavěl proti úřednímu odhadu odhad liverpoolský. Říjnová zpráva zemědělského úřadu zněla ještě nepříznivěji než zářijová, farmáři, opírajíce se o dobře organisovaný úvěr, zastavili dovozy ve víře v další stoupaní cen, zatím co Pricem vedená spekulace skupovala dodávky prosincové a lednové. Když síly konsorcia již nestačily, vystřídáno Sullym, který pokračoval v politice svého předchůdce. Nyní bylo již jasno, že ceny suroviny nebudou klesati, ba že se možno připraviti spíše na jich stoupaní další.

A tak byla počátkem r. 1903 situace evropského a hlavně anglického průmyslu bavlnářského málo závidění hodnou. Při zjednávání smluv dodavacích počítáno ještě bezpečně s klesáním cen surovinných a dle toho také stanoveny ceny zboží. Při stálém stoupaní cen surovinných byl však průmysl nucen opatřovati si surovinu za ceny mnohem vyšší, než jak kalkulováno, a tím způsobem dostal se průmysl z valné části do situace, ve které byl naprostý nepoměr mezi cenami suroviny a tedy i náklady výrobními a mezi cenami tovarovými. Jen závody, které se zavčas zásobily — hlavně německé — při přechod-

ném sestupném obratu trhu surovinného, byly v posici příznivější. Dosíci cenového zvýšení tovarového pak nebylo možno. Jednak bránily tomu učiněné závěry, jednak stály v cestě jednotnému postupu závody dobře zásobené, kterým dosažené ceny jakž takž vyhovovaly a které nemohly se odhodlati k zvýšení cen, jež by mělo v zápětí zmenšenou kupnost domácího trhu, odmítajícího jakékoli zvýšení, a tedy i v posledních důsledcích o b m e z e n í v ý r o b n í. Z té příčiny selhaly také veškeré dotazy činěné o dohodu cenovou mezi závody textilními, opakované po celou prvou polovinu tohoto roku. A tak zůstaly za stoupajících cen surovinných ceny tovarů nezměněny. Zatím co dobývala americká spekulace úspěchu za úspěchem, zatím co trh byl nucen podříditi se jejímu diktátu, zatím co — a hlavně — průmyslu anglickému nezbylo než podrobiti se vůli Nového Yorku a Orleansu anebo sáhnouti po obmezení výrobním, vzrostla a sílila přirozeně myšlenka emancipovati se od americké suroviny, myšlenka intensivné bavlnářské kultury v afrických koloniích německých a anglických, myšlenka zvýšení a zlepšení bavlnářství egyptského a indického. Příklad Ruska, které dovedlo vzmach svého průmyslu bavlnářského provázeti zakládáním výnosných plantáží bavlnářských v střední Asii a v Zákavkazu, nezůstal nepovšimnut. Ale provedení myšlenky vyžádá si řadu let, pro nyníšek závislosti od Ameriky nezmenší.

Tím méně mohla vnést vyjasnění do stavu trhu, který po Sullym, jenž opatrně a včas sklídil získané miliony, ovládnut byl skupinou Brownovou. Zase skupovala se bavlna, ba došlo tak daleko, že bavlna americká vracela se do Ameriky z Evropy zpět. Snad poprvé, co průmysl bavlnářský pracuje, plula nezpracovaná surovina z Havru a Liverpoolu zpět do vlasti. Brown sám — jak patrně z jeho ovšem tendenčně zbarveného interviewu — stavěl svou spekulaci jen a jen na nepatrném stavu zásob. »Dle mého názoru nebyly od občanské války světové zásoby bavlny tak malé jako nyní. Domnění, že přádelny mají veliké zásoby, jest směšným vzhledem k faktu, že bylo nutno výrobu o 25% buď zmenšiti nebo dokonce zastaviti. Baissisté celého světa, kteří mají dle mého názoru všude ještě většinu, vnutili přádlákům víru, že bude přední sklizeň činiti 11,250.000 až 11,500.000 balíků, největší autority odhadovaly ji na 11 mil. bal. a tomu všemu se věřilo. Ale nyní je patrné, že proti spotřebě 11 až 11¹/₄ mil. balíků stojí sklizeň (1902—3) 10³/₄ mil. bal.« Tato kalkulace ukázala se býti správ-

nou; úspěchy Brownovy v uplynulém období ročním je plně potvrdily. Ale nejen úspěchy Brownovy, i přesná nyní data statistická («Financial Chronicle»). Dle nich jeví se sklizeň posledních tří let a spotřeba téhož období co do americké bavlny takto:

	Sklizňový rok:		
	1902—3	1901—2	1900—1
Dovoz do přístavů	7,682.757	7,571.587	7,605.277
Dovoz po suchu	1,025.667	1,186.985	1,152.852
Spotřeba Jižních Států	2,040.902	1,942.881	1,667.012
Celá sklizeň	10,758.326	10,701.453	10,425.141
Spotřeba Severních Států	2,101.189	2,264.406	2,062.441
» Jižních Států	2,049.902	1,942.881	1,667.012
Úhrnná spotřeba Spoj. Států	4,151.091	4,207.287	3,729.453
Úhrnný vývoz do Anglie	2,847.652	3,046.116	2,995.434
» » do Francie	785.736	750.734	729.548
» » do ostatních evrop. zemí, Japanu atd.	3,050.815	2,850.075	2,814.963
Úhrnný vývoz	6,684.203	6,646.925	6,539.945
Jeví se tedy tento výsledek:			
Spotřeba Spojených Států	4,151.091	4,207.287	3,729.453
Úhrnný vývoz	6,684.203	6,646.925	6,539.945
tedy úhrnná spotřeba	10,835.294	10,854.212	10,269.398
oproti sklizni	10,758.326	10,701.453	10,425.141
patrným jest nadbytek, resp. nedostatek bavlny	— 76.963	— 152.759	+ 155.743

Z těchto dat je patrnou nejen příčina, proč haussa tak pevně ovládla trh, v nich jest nejen výklad její neobyčejně pevné pozice a její úspěchů, ale v nich leží také důvod, proč trh i průmysl tak úzkostlivě sleduje zprávy a pohyb sklizně nové, 1903 až 1904, která jen zvolna přichází na trh, kterou však úřední zpráva označuje za jednu z nejlepších, zatím co soukromé zpravodajství věští jen sklizeň průměrnou, kladouc zároveň důraz na to, že data výrobní za 1902—1903 nemohou býti pro pravděpodobný odhad spotřeby směrodatná, protože v tomto období výroba podstatně obmezena. Třeba vývoj cenový měsíce září t. r. nesplnil nadějí kladených v působení odhadu nové sklizně, zračí se v něm přece jen vytrvalá sestupná tendence, přerušená dočasně, více co do zboží pohotového než co do lhůtného, moment, potvrzující sice názor, že zásoby jsou malé a že nová sklizeň jen zvolna na trh přichází, jsouc o 4—5 neděl opožděna, nevyvracející však nikterak odhadů nové sklizně, kterou zemědělský úřad washingtonský označuje v září t. r. 81.2% ideálního stavu, tedy nad 12.5 mil. bal. Na tom, jak tato sklizeň se vyvine

(zprávy ze září nezněly nepříznivě, třeba se hlavně z Texasu oznamovalo hojně škod), záleží budoucí cenová situace trhu a tím i situace průmyslu.

Indická a egyptská bavlna při tom na váhu nepadá. To patrně jasně z dat, které k vůli úplnosti uvádíme. Spotřeba egyptské a indické bavlny (vhodné ostatně po většině jen pro výrobu hrubších tovarů) rozvrhovala se:

Východní Indie:	1902—3	1901—2	1900—1
	balíků	balíků	balíků
Vyvezeno do Anglie	132.000	27.000	104.000
» do ostatní Evropy	1,162.000	731.000	780.000
» do Japanu, Číny atd.	409.000	860.000	403.000
Spotřeba východoind. přádelen	1,700.000	1,765.000	1,352.000
Místní spotřeba	413.000	413.000	413.000
Úhrnná spotřeba (odhad)	3,816.000	3,796.000	3,052.000
Egypt:			
Vyvezeno do Anglie	355.000	325.300	327.200
» do ostatní Evropy	328.700	430.500	321.600
» do Spojených Států	85.000	104.700	57.500
Celkem	768.700	860.500	706.300

Vzrůstem vývozu bavlny indické do Evropy v r. 1902—1903 vyjádřeno nejlépe, až kam sahá možnost uhraditi z tohoto pramene úbytky americké. Fakt, že při letošním značném vzepjetí indického dovozu bavlněného do Evropy, zvýšen tento jen o 400.000 balíků, mluví dosti význačně.

Ale nechtě dopadne nynější sklizeň americká sebe příznivěji, jisto jest, že zásoby, se kterými se přechází v nový rok, jsou nepatrné, že by sklizeň 1902—1903 při normálním rozvoji výroby naprosto nestačila, a že průmysl bavlnářský na delší dobu nebude trpěti nadbytkem suroviny. Speciálně v dané chvíli jest stav evropského průmyslu tím napjatějším, protože skladiště přádelen jsou skoro vyčerpána a než přijde do Evropy nová surovina a než se zpracuje, uplyne dosti dlouhá doba. Odtud snad na prvý pohled nevysvětlitelný fakt, že dnes, kdy se ceny trhů surovinných berou sestupným směrem, pomýšlí se v kruzích bavlnářských na zvýšení cen tovarů, pravým opakem k době, kdy ceny surovinné stoupaly a kdy ceny tovarů stály z uvedených již důvodů na úrovni, předpokládající mnohem nižší ceny surové bavlny.

A tak vrací se opět otázka, jak pro budoucno zajistiti evropskému průmyslu bavlnářskému dostatečné a stálé zásobování, jak emancipovati se od

surovinné produkce americké. Bavlnářské tkalcovny a přádelny americké rostou stále a stále a třeba v uplynulém roce 1902 až 1903 jich výroba následkem vysokých cen surovinných klesla, není pochybnosti o tom, že zkušenosti uplynulých dvou let podniků i v nich rozřešení otázky dobrého a na spekulaci nezávislého zásobování a že tudy nalezne se cesta vytčená ideou Amerika Americe. Přejde ještě ovšem řada let, než dojde k výsledkům těchto úvah a snah, ale tím nestává se problém evropského průmyslu bavlnářského lehčím. I k jeho řešení jest zapotřebí řady let.

V době tísně, kdy z Ameriky diktovány stále vyšší a vyšší ceny, uvažováno v Anglii hojně o pěstění bavlny v afrických koloniích a zvýšení surovinné produkce bavlnářské v Indii a Egyptě, který se takto stává Angličanům tím dražším a nezbytnějším. Po Anglii utvořily se společnosti za stejným účelem ve Francii a Německu. Letošním rokem zahájeny již také více méně zdařené pokusy.

Jeden moment bude hlavně podněcovati rychlou práci v tomto směru. Průměrný vzrůst roční spotřeby surové americké bavlny (r. 1902—3 nepadá na váhu, protože vysoké ceny surovinné vedly, jak ukázáno, k zmenšení výroby) činí okrouhle 400.000 bal. Při normálním rozvoji a normální sklizni byla by dosáhla spotřeba tedy r. 1902—3 více než 11·2 mil. bal. a dosáhne pravděpodobně během následujících dvou let (předpokládaje i dobré sklizně) skoro 12 mil. bal., výše, k jejíž úhradě jest zapotřebí více než nadprůměrné americké sklizně. Při pronikavějším vzrůstu amerického, indického a egyptského průmyslu bavlnářského a při pevné organizaci tamních výrobních kruhů, na níž se ve Spojených Státech silně pracuje, bude Evropa stále vydána nebezpečí nedostatku suroviny, tedy nebezpečí vysokých cen, jež nemůže zůstat bez dalekosáhlých důsledků. Pro Anglii, která vždy ráda spekulovala a která uměla spekulovati, jest uplynulý rok jedním z nejhorších, rok klesajících zisků textilního průmyslu, rok nezaměstnanosti dělnictva, které patřilo v aristokracii dělnickou, rok nízké mzdy a menších obchodů. Německo, opírající se o znamenitou službu zpravodajskou, jak ji vytvořily její konsuláty, vychází méně pochroumáno, ale také s menšími zisky. Náš — hlavně český průmysl textilní — nacházel se v situaci ne nepodobné německé. Ale i proň jest uplynulý rok jedním z nejobtížnějších.

O tom není pochyby: silná posice bavlnářská jest jednou z nejmocnějších zbraní Ameriky proti Evropě, které také využito bude. Dnes učinila tak spekulace, příště učiní jiné, kombinovanější faktory. V hospodářském zápase dvou nejmocnějších dílů světa promluví bavlna jedno z hlavních slov. Po událostech posledních dvou let není o tom již pochybnosti. Kdo by nechápal, jak jest jen tím zodpovědnějším posláním rakouské obchodní politiky v tomto směru? Kdo čítává zprávy konsulární o stavu sklizní a trhů bavlnářských, kdo přeletuje ať z povinnosti ať zájmu tyto informace, z nichž polovinu vyvrátily depeše posledních dnů a z nichž druhá polovina jest příliš starou pro posouzení daného stavu trhu, ten vidí jasně, jak na nízkém stupni stojí naše informační služba, tak nutná a tak významná. Ovšem stojí nám k dispozici německé informace, povzbuzující vědomí pro toho, kdo sní o hospodářské nezávislosti a síle národů této říše i tohoto státu samého. Ve svých koloniích, jichž nemá, Rakousko nikdy bavlny pěstiti nebude, ale potud alespoň by mohlo konati svou povinnost, aby svému průmyslu sloužilo dobrou službou informační. A dobrou politikou obchodní i po jiných směrech, bylo by nutno dodati. Leč to je kapitola jiná.
